

Uyaaliwa numa Atpanaa

sūkūjala wayuu

EDICIONES EKARE - BANCO DEL LIBRO

Namūin tepichi wajirajana

Aniijuushi akūjalaa sūkua'ipa Wayūu
Sūtuma shi'yataala Carmen Diana Dearden, Verónica Uribe
Sū'laūla ayaakuajia: Monika Doppert

© 1979 Ediciones Ekaré - Banco del Libro
Avda. Avila, Altamira Sur, Caracas, Venezuela
Supūshua's ee Kasinjatoin 100
Nojotākaapaa nūnjatūin
Sulu'u karalouta 79-0129
Akunajūnūōō Caracas - Venezuela
Editorial Arle, 1980

Uyaaliwa numa Atpanaa

süküjala wayuu

Nüniijala Ramón Paz Ipuana
Sükua'ipa Verónica Uribe
Shiaakuajala Vicky Sempere

EDICIONES EKARE - BANCO DEL LIBRO

3

Müsü süküjala Wayuu a'laülaayuu: eeshi wanee
aautshi sümaiwa wayuuiwa'aya uchii.

Wanee ka'i Uyaaliwa o'unüshi Süchiimamüin
Isüpüla Inuutajüin wanee yolujaajatüsirü.

5

Waraitaja atshi wopümüinkuaishi, nüpanapajaka
Atpanaa wüinpümüinkuai.

- Jaman taataa jalakuai pia kakuain ma'i?
- Chainjachi süchiimamüin outajüin wanee
ayuuishi. Jama pia jalawai yaa?

7

- Aaa. Eepünaale su'unirüin wopukat.
Yaajee yaa - cha'ya.
Wopujee wüinpümüin.
Eere jorottüin mmapa'akat.

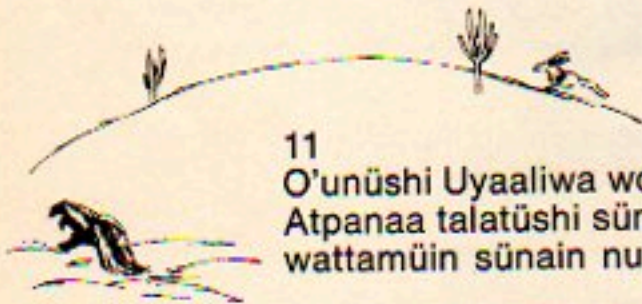
- Jm'm! Jm'm! nümaka Uyaaliwa nnojolüin nünanajüin
aka mo'uchoin ma'i no'u, mo'upa'asai.

9

- Kaatei! nümaka Atpanaa: Jamayaa püma'ana
wanee yüi takünaja'alüi wopulu'u.
Aan -ani'iyan- wa'le.
Nuu'utaka najapü, sulu'u nüwo'olüin, niyulaka
Uyaaliwa wanee yüi mülo'u süpüla nükomujün
ee nükünajün.
Napaajiraaka mapa.

11

O'unüshi Uyaaliwa wopumün müin nükuu ee
Atpanaa talatüshi sümaa yüi maima. O'unayaaschi
wattamün sünnain nuuyantünja'a wanee jutaishii.

Nüntaka mamüika ti'a sulu'u wopukot nüchuka'aya,
eejeere antiraain nümaa Uyaaliwa.

13

- Jaman, !taataa! Jalawai kakuain ma'i ja'apüichikai?
- Chainjachi taya Süchiimamüin outajüinjachi wanee ayyuishi nümaka Uyaaliwa, sünain chimitüin no'u.
- Jaman, kasayaa paapa achiki sulu'upünaa wopu, taataa!
- Nnapotsü! Waneeshia nee'e wanee wayuu atpanaa chaa sulu'u wopukot.
- Aaa -Tasawajüin paalan- to'uyaaajanainwan, nümaka Atpanaa. Ajulijüshi taya, jamayaa püma'ana wanee yüi püsülajayaaka tamüin?
- Nuu'uttaka najapü Uyaaliwa sulu'u nüwo'olüin naapaka wanee yüi nümüin.

14

Napaajiraaka.

Akaja'a Atpanaa, awatüshi maka pienchitua
nuuyantaka wanee jutai, nüntaka nu'upalayaa
Uyaaliwa nüchukua.

17

Niasa'a, nii'irataka nünüiki, a'laülaachonyaasü tüü
nünüikipalakat kutkuttayaasü.

- Te'rüin'ra ma'i pia - Talatakaiche ma'i taya
pümaa a'laülaa maa'aya aka taya wanee a'laülaa
jaa'a kasain anain anaa apüla, tacheküin
jülüjün taa'in tüü ka'i tepichiiwa'aja'a waya.

Talatataashi Uyaaliwa, naapüiwa'aya pütchikat ti'a.
Yooteeka süchukua nüku'aipa jima'aliwa'aya,
nükalairaka nikii. Akatsa'a mouinchon ma'i tüü
no'ukot. Müsü saa'in mapüi no'u -nnojoika
niyaawatüin chii aashajaakai nümaa.

18

- Nnojotsü wanee yüi püma'ana? -nümaka Atpanaa.
- Aa, anasü süka ti'a -nümaka Uyaaliwa. Naapaka wanee yüi.
- Nu'unaka Atpanaa. Talatüshi - apünüinsüta'ale'eya yüi nülü'üjüin- wattashija'a Uyaaliwa wopumüin nukua.

19

Mayaashi nüntüin Uyaaliwa Süchiimamüin nojot ni'rüin yüi süpüla nü'lanüin nuutajüin. Sotaa müsü naa'in -sotaa müsü naa'in-

20

niyaawataka niain atpanaa chii makai aainjala nümün.
– E'rüikaiche wayuumün nnashi. . . ! Kettawaleechi,
anüüjeerü nükua'ipa – nümaka Uyaaliwa sümaa
üttaa a'in süchikijee na'alainpalain Atpanaa.
Nüpalapajaaka wanee wunu'u.

21

Ni'itaaka jashi sulu'u jiikalachon ni'itaaka süjü
yawa, yüliira ee shiirachon.

22

nüjuralaaka –ma'yaa, ma'yaa–

23

kettaapa shia, nüpalapajaaka piama yüi, ni'itaaka
nüwo'olüin.

24

Wattashija'a nipialu'umüin. Alatüshija'aya
eepünaajachilein eejeere wanaain nümaa
Atpanaakai . . . jali'i.
Eetaapa Atpanaa . . . !

27

- Jaman taataa . . . ! a'laülaa tawaleinkuunain
-antiraashijja'aya waya wachukua.
Isasü ma'i taa'in shii'ire wanee yüi, püsülaja
tamüin wanee müinka eere wanee.
-Aaa . . . ! kapülasü ma'i taa'in süpüla maima tayalain
chaa Süchiima, anasü ma'in.
Naapaka Uyaaliwa piama yüi -nu'unaka.

29

Talatüshi ma'i Atpanaa akomuja'ttaashi, nükomujaka.
Achutshi –achutshi . . . aleeyalaasü nikii. Alatüsü
wane kasa mujusü nümüin.

30

müsü su'letakai ni'ichi jeyuu, müshi, müshi
achüküjünakai niimatapünaa.
Nnojotsüja'a kasajatüin nümüin, ayatüshi
akomujüin –achutshi ejetüshi– saalii yüikat ourulajaaka
ni'ichi waneepia nu'upalaaya ja'itairü nüchecherüin
naa'in.

33

Niasa'a -nūjunaaka yūikat, noolo'oloka ni'ichi,
nūshoujaka... eeyaain nee'e- kerasū ni'ichi, ishosū,
kutuatūsū, nojotsū eimalūin.

- Aaitshio...! aaitshi! -taatshi!

35

Maleeirūja'aya:

Aka sūtuma wayuu makaka aka kutuatūin shi'ichi
atpanaa, akajatū kalemūlain ni'ichiru'upūnaa
atpanaa nūyūira uyaaliwa.

Tūū Uyaaliwa nūmaa Atpanaa mūnakat shia wanee achukuaa sūtuma wayuu. Kepiashii wayuukanairua soo'u wanee mma ekerotkalū shirokumūin palaakat, eere shi'ichi wopumūin sūmaa palaamūin sūnain woumain Wenesueela.

Sūlataka Wajjiitpūnaa sūlūjūle mma kanūliakat, katatakat Wenesueela suulia Kolompia atuma, apo'ttakat suumain wayuu sūnain piama shi'ipa tūū palaamūinjeeakat uuchipūnaamūin. Akatsa'a oluukat ti'a shiain wanee shi'inaajala alijuna, nnojotka eein kasa sūpūla ee wayuūin shia, sūka suumain ti'a wayuu sūpūshua'ale'eya.

Tūū mma Wajjiirū mūnakat jososū ma'in eere yotuin yosu, kayusia, aipia. Arūleejūsū wayuukalūirua annerū sūmaa kaa'ula oo'ulaka apūnajūsū maiki, ai, pūla'ana, wūirū. Ayaatūshii maimashii sūmaa kuluulu, a'anuushi ee mūsia wane'eya saainjūin wayuu.

Sūpanapajiraapa wanee wayuu sūmaa wanee nnojotsū sūsakirūin sūnain sūnūlla alu'usa'a sūnain shi'iruku.

Tūū e'irukuukalūirua ko'utiasū sūnainjee wayuu jeyuukalūirua, maa'aya ke'irukuin wanee wayuu shi'iruku shiikat sulu'u nnojolūin ni'irukuin sūshikai. Shia koo'ujeeka aapūnūin sūmūin wayuu sūnūlla shi'iruku shiikat. Sūpūshua'a e'irukuu kama'anasū wanee shiaakua

ma'aka sümülün paalajeeiwa'a. Shia ka'lairakat sünainmün Uliana; shia müshale'e sümülün lipuana; shia kaari sünainmün Sapuana, waayalü sünainmün Juusayuu. Shiairua sünülia wayuu anashaanasükalü ma'in, ja'itairü isain süchiki wayuu kama'anaa shia shiyuupünaale sükua'ipa alijuna sūmaa süchüntülein karalouta ayaakuaamaajatu shejeetse sü'laülapia alijuna, süka nnojolün oo'ulaanün anüliaakat sütuma wayuu süchikijee sükua'ipala alijunakalürua. Shiasa'a wayuu nee'e kamüllajiraaainjatün wayuukat, alijunaka ee nnojolün wayuuin. Kottüsü ma'in tüü wayuukalürua sünain katsünwaa süpüla anaajawaa sümüliala ee sükua'ipa sūmaiwasü suulia amüloulee oo'ulaka süpüla achuntaa süka pütchi mülo'u tüü kapülainwaa atūmaa aapünaaya'asa achuutaa süka pütchi mülo'u tüü kapülainwaa atūwaa aapünaaya'asa atūmaa tüü saainjünjatukat.

Watta saalii achukuaa sütuma wayuu sūmaa süküjala soo'u kasakat süpüshua'ale'e, akujünakat sa'wai sheemeraapa wayuu sūmaa ko'ulain shia.

Tüü süküjala wayuu eekalü wapüla sūmain karalouta nükotchijala Kasiisüchon lipuana.

- Ramón Paz Ipuana münakai sütuma alijuna muju'itiraka palajana karaloutalu'u Süchukua ee Sajayeechin ee Süküjala Wayuu kanüllakat.

Sukumala eere maimain karalouta
Banco del Libro e Instituto Autónomo Biblioteca Nacional

Wane'eya sümün tüü akotchijuushikat:

JAKA EMEEJUUSHI

KENAA SOMAA WANEE WUNU'U

KALA'IRA NÜMAA SÖKAPÜLA JUYA